

79. kép Érmék a szegedi Archaeológiai Intézet kiállításában
(SZTE RT Ad. B.J.F.Gy F6364)

ÁDÁM DÁNIEL – BIRÓ ANNAMÁRIA – PÓRSZÁSZ ANNA

Az éremtár története

Az éremtár történetének kezdete az 1924-ben Szegeden megalakuló Archaeológiai Intézethez köthető. Az intézet éremgyűjteménye, mint ahogy a régészeti kollekció is, újonnan, a jogelődjétől teljesen független alapokon jött létre. Célja a „Pósta-féle régészeti iskola” hagyományainak folytatása volt.

A gyűjtemény tanulmányozásának legfontosabb forrása a leltárkönyv,¹ amely egyben az intézetvezető Buday Árpád szerepét is tükrözi a tár történetében. Az első érméket már 1924-ben nyilvántartásba vették, és a gyarapodás döntő része Buday munkásságának idejére tehető. 1937-ben bekövetkezett halálát követően, Banner

János és Roska Márton vezetősége alatt megcsappant az érmék leltárba vétele, noha mindketten kiváló numizmatikai ismeretekkel rendelkeztek.²

Az éremtár története szorosan összefonódott a régészeti gyűjteményével, a leltárkönyvük is közös volt. Ez az állapot 1980-ban szűnt meg, amikor a Móra Ferenc Múzeum fogadta be az érméket, hogy az alakuló éremtár részévé váljanak. A kezdeményezés azonban megghiúsult, és ennek köszönhetően 2016 májusában visszakerülhettek eredeti helyükre, a szegedi egyetem Régészeti Tanszékére.³

A régészeti gyűjtemény és az éremtár közös leltárkönyvébe bejegyzett tárgyak közel felét érmék és papírpénzek tet-

80. kép Septimus Severus (193–221) nagybronz és ezüst denarius

81. kép II. András dénár (1205–1235)

82. kép IV. Béla dénár (1235–1270)

ték ki [79. kép]. A nyilvántartásba vett 5002 darabból álló érem- és papírpénz-kollekció mellett további (be nem leltározott) 23 éremegyüttesel rendelkezik a tár, melyekkel együtt összesen 33.091 darabot számlál. Az érmék döntő többsége ajándékozás útján került az intézet tulajdonába magánszemélyektől, múzeumoktól, sőt iskoláktól is. Ezeknek lelőhelye nem ismert. Az adományozók között Buday Árpád és Banner János is szerepel, de érkeztek érmék a szombathelyi és miskolci múzeumból is.⁴ Ezen túl létrejött számos vásárlás, az éremegyüttesek például így találtak otthonra az intézetben. Az utóbbiak többségét a Magyar Királyi Főfémjelző és Fémbevéltő Hivataltól vásárolták meg 1937-ben,⁵ ez jó lehetőség volt arra, hogy viszonylag kedvező áron gyarapíthassák a tárat. A 23 leletegyüttes már Buday halálát követően került a gyűjteménybe és körülbelül 28.089 darabból állhatott az átvételkor, de ezek leltározására már nem volt lehetőség.⁶ A kollekció néhány darabja régészeti feltárásokból származik, de ezek száma elenyésző, mindössze egy-két darabról van tudomásunk.⁷

A gyűjtemény tekintélyes részét római érmék teszik ki, amelyek a Kr. e. 1. századtól egészen a Kr. u. 4. századig keltezhetők. Kiemelkedő darabok Septimius Severus (193–221) pénzei [80. kép, Kat. 70–71]: egy hamis nagybronz mellett egy ezüstdenarius. Számos középkori magyar uralkodó veretével találkozhatunk, köztük II. András (1205–1235), IV. Béla (1235–1270) és Hunyadi Mátyás (1458–1490) dénárjaival [81–83. kép, Kat. 72–74]. Ritka leleteknek tekinthetők a kínai érmék, fellelhető például a 11. században uralkodó Jing

Cung császár (1063–1067) pénze [84. kép, Kat. 75]. A 23 éremgyüttesből a legkiemelkedőbb a két Tiszaugon talált kincs, mely eredetileg 537 darabot számlált. Előkerülési körülményei sajnálatosan nem ismertek, de annyi bizonyos, hogy magyarországi, lengyelországi és ausztriai kibocsátású I. Lipót (1658–1705) [85. kép, Kat. 76] és Mária Terézia (1740–1780) érmeiket tartalmazzák, amelyeket 1660 és 1765 között vertek.

A gyűjtemény tartalmaz a világ minden tájáról – Perutól Svájcra át Szingapúrig – különböző, a kora újkorra keltezhető pénzeket, melyek nagyrészt ajándékként, néha vásárlás útján kerültek az intézet tulajdonába. A különleges darabok többsége a zürzaváros időkben elveszett, ilyen például II. Lajos (1516–1526) aranyforintja vagy az ásatásokból származó érmék.⁸

Az intézeti gyűjteményhez tartozó papírpénzek elvesztek, ezek nagyobb részét a Kossuth bankók tették ki, de játékpénzeket is tartalmazott. Játékérmék máig megtalálhatók a tárban, például egy átfúrt, Ferenc Józsefhez (1848–1916) köthető [86. kép, Kat. 77] darab. Ezen darabokat előszeretettel festették aranszínűre, hogy fizetőeszközként használhassák.⁹

Az éremgyűjtemény revíziója megmutatta, hogy a szegedi régészeti intézet a Pósta-féle hagyományokat kívánta folytatni: Buday „a numizmatikát tartotta az archaeológus legjobb iskolájának”.¹⁰ Munkánkkal mi is azt kívántuk bemutatni, hogy az éremtár újra az oktatás mindennapjainak részévé válhat.

83. kép Hunyadi Mátyás dénár (1489)

84. kép Jing Cung jüanpao (1064)

85. kép Tiszaugi lelet: I. Lipót VI krajcáros (1678), Szilézia

IRODALOM

- BANNER 1990 = Banner J.: *Békés–Kolozsvár–Jászberény–Szeged (Banner János emlékiratai 1945-ig)*. Sajtó alá rendezte Jankovich B. D. [Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 15.] Gyula 1990.
- FJTE RI 1937 = M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Régiségtudományi Intézete: † Dr. Buday Árpád 1879–1937. *Dolgozatok* 13 (1937), 1–24.
- NK1914 = Éremleletek. *NumKözl* 13 (1914), 24–27.
- PÓRSZÁSZ 2019 = Pórszász A.: Elfeledett kincsek a Szegedi Régészeti Tanszékről: egy éremgyűjtemény revíziója. In: *NUMOPHYLACIUM NOVUM – Az I. Fialat Numizmaták Konferenciája (2018) tanulmányai*. Szerk.: Gyöngyössy M. Budapest 2019, 127–132.
- TÖRVÉNYSZÉKI CSARNOK 1883 = Büntetőjogi esetek. *Törvényszéki Csarnok* 25/24 (1883), 96.
- VINCZE 2005 = Vincze Z.: Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója. *Honismeret* 33/5 (2005), 7–15.

¹ Például SZTE RT Ad. ltk. 1–451, 554–3939.

² BANNER 1990, 47; VINCZE 2005, 8.

³ PÓRSZÁSZ 2019, 129.

⁴ MNL CSML VIII. 16. (1923–1924) 1. doboz, 7/1923–24., 25/1923–24., 29/1923–24. sz. iratok.

⁵ Az éremgyűttesek lelőhelyei: Ada, Berethalom, Bócsatelke, Botfalu, Detrecsütörtök, Geresd, Hajós, Károlyfalva, Kerkabarabás, Kisvárda, Mernye I, Mernye II, Nagykereki, Nagytarcsa, Ópályi, Paizsszeg, Piliny, Pinkamindszent, Rugasd, Salomnár, Sáta, Tiszaug I., Tiszaug II. (NK 1914, 25). Az írott források alapján magyarországi kibocsátású tallérok, krajcárok kaptak helyet a gyűjteményben, valamint lengyel garasok, magyar uralkodók dénárjai. Az érmék társaságában ritkán fordult elő más tárgy, Rugasdon egy rézedényt, Károlyfalván gyűrűt és gombokat találtak a garasok és dénárok mellett (PM és MKFFH 18., 188., 290., 291., 418., 639., 724., 743., 769., 817., 882., 917., 1063., 1152., 1466., 1471., 1474. sz. iratok).

⁶ PM és MKFFH 18., 188., 290., 291., 418., 639., 724., 743., 769., 817., 882., 917., 1063., 1152., 1466., 1471., 1474. sz. iratok.

⁷ Például a Győr–Homokgödör lelőhelyről előkerült Hadrianus (117–139) érme vagy a nagykamarási halomban talált ismeretlen kibocsátású római érme (SZTE RT Ad. ltk. 8625, 5726).

⁸ SZTE RT Ad. ltk. 9357.

⁹ TÖRVÉNYSZÉKI CSARNOK, 96.

¹⁰ FJTE RI 1937, 4.

86. kép JátékpéNZ Ferenc József arcképével (1855–1860)